

ח' בחשוון, תשע"ז, 9.11.2016

גיליון מס' 533

פרשת לך לך

אברהם אבינו: גדול קטני האמונה

מאת קובי שטיין, קבוצת יבנה

בפרשת לך-לך מתחילה לפרוש בפנינו התורה את עלילותיו של אבי האומה, אברהם אבינו. אברהם ניסה לחולל את המפנה האמוני הגדול בתולדות האנושות, מפנה אשר במרכזו ההיפרדות מהאלילות וההידבקות באל אחד. דומני אמנם, כי ראוי להבין מפנה זה לעומקו על מנת להבין את גודלו מחד, ואת כישלונו מאידך. כמובן שניתן לפרש את מהות גדולתו של אברהם בדרכים רבות, וכל מי שעשו זאת מגדולי ישראל ומחוצה לו, שמו את הדגש במקום שונה מעט, ובהתאם למקום בו היו מצויים. רוצה אני, העני מדעת, להצטרף למאמץ זה ולדרוש גם כן את מהות המפנה אותו חולל אברהם. דומני כי במרכזו של המפנה התאולוגי-אמוני הזה לא עומד הבדל כמותי גרידא של אל אחד במקום כמה. גם לא עומד הבדל איכותני של אל טרנסנדנטי מופשט אל מול אלילים מעשה ידי אדם. המפנה האמוני של אברהם, כך ברצוני לטעון, איננו קשור לא-לוהים, אלא ליחסו של האדם לא-לוהים. באופן מדויק יותר, המפנה הוא ברמת הציפיות של האדם מא-לוהיו.

עד אברהם, וחוששני שגם מאז אברהם, היחס הרווח של אדם לא-לוהיו היה יחס של ציפייה דרוכה לחסדי שמים. על פי רוב, האדם המאמין תואר כמי שבטוח בא-לוהים שידאג לו לחסרונו. הוא סמוך ובטוח שכל עוד יעשה את רצון קונו, הרי שמובטחת לו ברכה והצלחה במעשה ידיו. מתוך כך, ההפך מדגם זה של מאמין הוא "קטן האמונה". כפי שאומרת הגמרא (סוטה, מ"ח ע"ב): "ופסקו אנשי אמנה [מאז שחרב ביהמ"ק]. אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה."

טוען אני שאברהם היה קטן אמונה, אך גם שבכך גדולתו. וכי מהיכן אני אומר שהיה קטן אמונה? והרי, ישאל השואל, לאברהם הובטחו הבטחות רבות, ובשל הבטחות אלו הלך הוא לו מארצו וממולדתו מלכתחילה, שהרי כתוב בתחילת פרשתנו: "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך: ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה: ואברכה מברכך ומקלקלך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה: ויגדך אברהם כאשר דבר אליו ה'..." (א-ד) - הרי לנו הבטחה. אך אברהם לא מאמין להבטחה, או בשפת ימינו, איננו בוטח שהבטחה זו תתקיים. הראיה היא, למשל, התנהלותו בעת הרעב: "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך חיו" (יא-יב). והרי מי שמובטח לו זרע וזה עוד איננו, מדוע לו לחשוש לחייו? אברהם מוצא תחבולה משום שהוא איננו רואה בהבטחתו של הקב"ה ערובה לחייו, וזאת משום שאיננו רואה את הקב"ה כמי שמחויב לקיים את הבטחתו.

תופעה זאת נראה גם בהמשך, כמעט בכל נקודה בה מתעורר איום על ההבטחה. כך למשל, באופן קיצוני ביותר, למרות שמובטח לאברהם שביצחק יקרא לו זרע, אברהם לא מהסס להקריב את בנו זה על פי ציווי הקב"ה. מבחינתו של אברהם, הבטחתו של הא-לוהים לעולם איננה מחייבת את הא-לוהים. יתרה מכך, א-לוהים איננו פונקציה אשר מטרתה לשרת את האדם, וממילא אין לצפות ממנו לדבר. הפן השני של הנחת מוצא זאת היא שאיננו רואים אפילו פעם אחת אשר בה מתפלל אברהם תפילת בקשה (זאת בניגוד ליצחק למשל). כמו כן, אין מצדו אף דרישה שיעמוד א-לוהים בהבטחתו.

שתי פניות של אברהם אל א-לוהים קרובות ביותר לתפילת בקשה או לתביעה שיעמוד הלה בהבטחתו, אך מבט שני מראה כי הן אינן כאלו. הראשונה והבולטת שבהן מופיעה בפרק ט"ו: **"וַיֹּאמֶר אַבְרָם, אֲדֹנָי אֱלֹהִים מַה-תִּתֶּנְךָ-לִי, וְאֲנֹכִי, הוֹלֵךְ עֲרִירִי; וְבֶן-מֵשֶׁק בֵּיתִי, הוּא דִמְשֶׁק אֱלִיעֶזֶר. וַיֹּאמֶר אַבְרָם--הֵן לִי, לֹא נִתְּתָה זָרַע; וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי, יוֹרֵשׁ אֹתִי" (ב-ג).** לכאורה מבקש אברהם הוכחה להבטחה, אך ניתן לראות שכבר ישנה תכנית לאי קיומה: אליעזר יירש אותו. אדרבה, כאשר מבטיח א-לוהים לאברהם בן משרה, תגובתו של אברהם מפקפקת, **"וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו, וַיִּצְחַק; וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ, הֲלֹכֵן מֵאֵה-שָׁנָה יִוָּלֵד, וְאִם-שָׂרָה, הִבְתַּתְשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד" (יז,יז).** גם תשובותיו של הקב"ה אינן ערבון, אלא עוד הבטחות בלבד. יתרה מכך, אפילו לאחר ברית בין הבתרים החותמת את פרשתנו, והיא התשובה לפנייתו השנייה של אברהם **"בַּמָּה אֲדַע כִּי אֵינְשָׁנָה" (טו, ח)**, יקבל אברהם הבטחות אך יחזור בשנית על תרגיל "אחותי את" כאשר ירד אל גר.

קטנות האמונה של אברהם היא-היא גדולתו.

אברהם משרטט מודל אמוני שונה מהמקובל. לא עוד הא-לוהים בתפקיד זה אשר עובדים אותו על מנת שידאג לאדם. משמע, לא עוד עבודת א-לוהים מזויפת אשר הינה למעשה עבודת האדם את עצמו. אלא, אברהם מאמץ, ולמעשה ממציא, עבודת א-לוהים אשר מונעת מתוך ההבנה שזו האמת, ללא כל ציפיה או שאיפה לתועלת אישית. מודל זה של עבודת הא-לוהים הוא גם זה אשר מונח בבסיסה של משנת תורה ועבודה. אל לו לאדם לעמול בתורה בלבד מתוך "אמונה" שהקב"ה כבר ידאג לצרכיו, אלא יעמול הוא גם בעבודה ויפרנס עצמו, וא-לוהים יעשה את שיעשה ללא כל מחויבות כלפינו. כפי שאמרתי בתחילת הדברים, המודל של אברהם, על פי רוב, נכשל. אולי ברבות הימים עוד תהיה לו עדנה מחודשת. בב"ח לתו"ע.

ד"ר קובי שטיין, בן והבר קבוצת יבנה, בן 34, נשוי לשרי, ואב לנועה, מתן ואמיתי. בעל תואר שלישני בפסיכולוגיה. כיום עוסק במחקר בתחום הטראומה במסגרת עבודתו כפוסט-דוקטורנט באוניברסיטת תל-אביב.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום unsubscribe בשורת הנושא. יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il
אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il